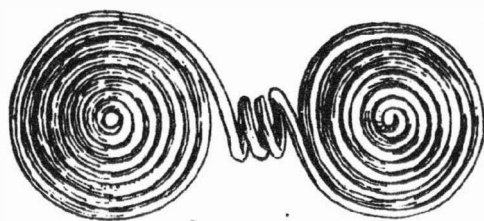

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1965

BRNO 1966

Entdeckung einer slawischen Niederlassung in Moravičany, Bez. Šumperk. Auf der Grabungsfläche des Lausitzer Gräberfeldes auf Dilečky bei Moravičany wurden Überreste einer slawischen Niederlassung erfasst. Sie erstreckte sich auf dem Abhang, der nach Nordost gerichtet ist, direkt ober dem Inundationsgebiet des Flusses Morava. Von vier Wohnbauten, Erdhütten, blieben nur Überreste der durchbrannten Herdfussböden und rund um diese verstreute Steine erhalten. Da die Erdhütten nur in den Humusboden eingetieft waren, gelang es nicht, ihre Umrisse festzustellen. Weiter untersuchten wir ein Objekt, das tiefer in das Liegende eingelassen ist; es hat einen rechteckigen Grundriss mit einem zentralen Stützpfosten. Die Aufschüttung des Objektes enthielt eine Menge von Lehmewurf, Scherben und Tierknochen, weiter ein Eisenmesser und einen Spinnwirtel. In dieses Objekt mündete ein unregelmässiger langer Graben. Neben den Erdhütten waren in das Lössliegende sackförmige Vorratsgruben eingetieft. In ihrer Aufschüttung fand man Überreste von verbrannten Balken und Tierknochen. Nach den heurigen Ausgrabungen muss zu der slawischen Niederlassung auch die bereits im Jahre 1954 abgedeckte Grube gereiht werden, die verbranntes Getreide enthielt. Die slawische Niederlassung bei Moravičany ist durch die Keramik ungefähr in das 8. Jh. datiert.

- - -

Výzkum hradiska v Mikulčicích v roce 1965

Zdeněk K l a n i c a

Tab.13-16,38-41

Komplexní výzkum hradiska v Mikulčicích vedený univ.prof. J.Poulikem byl v uplynulé sezoně značně ztížen dlouhotrvajícími záplavami, které znemožnily provést plánovaný odkryv někdejšího koryta řeky Moravy. Bylo nutno přenést výzkum do poloh vyšších, prostých spodní vody. Nejdříve se začalo s odkryvem jižně od 4. kostela, kde již na povrchu byly patrné zbytky malty (úsek I.). Několik čtverců bylo odkryto směrem na jih od apsidy trojlodní basiliky (II.). Až v srpnu bylo možno pokračovat ve výzkumu opevněného sídliště západně od knížecího hradu (III.) a dokončit tak odkryv velkého objektu č.571 s nahromadělinami zvířecích kostí. Východně od 8.kostela byly zkoumány zbytky již dříve zachycené kamenné stavby (IV.)

I.

Jižně od 4. kostela bylo v době od května do listopadu 1965 prozkoumáno celkem 24 čtverců o rozměrech 5 x 5 m. Jsou to čtverce 26, 27, 28, 30 až 35, 30 až 32/+1, 30 až 33/-1 až -3. Severní hranice odkryvu se tak přímo dotýkala plochy

odkryté u 4.kostela v r. 1959. Pás čtverců 26 až 35 byl otevřen již v roce 1957, tehdy však výzkum nebyl dokončen. Již na samém počátku výzkumové sezony došlo k objevu hrobu bojovníka s mečem, za nímž následovaly další bohaté bojovnické hroby. Vzhledem k poměrně vysoké koncentraci hrobů uvažovalo se zde o eventuelní existenci církevní stavby. Po objevení maltových ker ve čtv.31/-3 a zároveň s množícími se nálezy kousků malty v sídlištní vrstvě zdál se být tento problém takřka vyřešen. Bohužel nepříznivé podmínky v této části akropole, kde je sídelní vrstva v důsledku orby a přirozené erozivní činnosti pouze 30 - 40 cm silná způsobily, že základy ani jejich negativy nemohly být zachyceny. Zbytky zříceného zdiva i bohaté pohřebiště jsou však dostatečnými důkazy existence 11. kostela. Těžko bychom totiž mohli předpokládat, že blok zříceného zdiva, zachovaný díky tomu, že proklesl do staršího objektu, pochází ze stavby jiného charakteru než je stavba církevní.

Než se pokusím o předběžné datování pohřebiště, nutno se ještě zmínit o nálezech z kulturní vrstvy v bezprostředním okolí předpokládaného 11. kostela.

Vedle osídlení mesolitického máme zde četné stopy po sídelních objektech období kultury kanelované. Jednodílná bronzová spona s obloukovitým lučičkem a obdélníkovitou nožkou byla nalezena v šedé, pískovité vrstvě objektu 615 (i.č. 594-779/65). Datování je velmi široké a může sahát až do počátku 5. století. Tento nálezný znovu naznačuje před slovanské tradice ve vývoji mikulčického hradiska, které máme již doloženo z dřívějších nálezů. Jedním z nejstarších nálezů slovanského období je 3 cm dlouhá nákončí (i.č. 594-700/65) z bronzového plechu, nalezená ve žlutém podložním písku ve čtverci 31/-3. Jeho tvar i způsob zpracování spolu se dvěma charakteristickými otvory pod plastickou lištou umožňují nám srovnání s pásovými plechovými garniturami, oblíbenými ve druhé polovině 6. a počátkem 7. století v jihovýchodní Evropě. Také železná ostruha s háčky (i.č. 594-909/65) nalezená v podložním písku čtv. 33/-3 dokládá v těchto místech existenci předvelkomoravské sídelní vrstvy. Za předvelkomoravské můžeme označit i některé sídelní objekty. Keramika, jejíž pomocí datujeme jámu 618, má charakteristickou černou barvu, jednoduchou profilaci hrdla a husté mnohonásobné vlnice (nál.č. Z 1540/65, Z 1646/65). Je to též jáma, do níž proklesl blok zdiva z předpokládaného kostela, a do níž také proklesá hrob 829 s jednoduchým hrncem (i.č. 594-832/65). Máme tedy určenou fázi kostrových hrobů na tomto místě stratigraficky mezi předvelkomoravský a povelkomoravský horizont. Též nejspodnější vrstvy rozsáhlého objektu č. 605 obsahují keramiku jednoduchých profilací (nál.č. Z 1730/65). Na dně byly mimo jiné nalezeny i zbytky ohniště, je tedy možné, že se v tomto případě jedná o jeden z mála obytných objektů (zemnice). Jáma 619 A obsahuje rovněž zmíněnou starobylou keramiku (nál.č. Z 1734/65).

Soustava objektů 621 ve čtv. 30/-3 přinesla velmi zajímavé nálezy. V jedné z jam - podlouhlé nehluboké jámě stejného půdorysu jako hrob 840 /621C/ byl nalezen rituální pohřeb psa, položeného na bok na dno jámy. S podobným případem jsme se v Mikulčicích setkali již při výzkumu hradby na tzv. západním podhradí, kde byly dvě kostry pařů nalezeny pod kamennou hradbou. Jiná část téhož objektu /621D/

měla na dně zbytky ohniště u něhož spolu se starobylou keramikou byla nalezena i malá hlíněná figurka stejného rázu jako figurky ze známého objektu 400. Máme tu zároveň doloženo i datování a širší používání těchto figurek v prostředí velkomoravského hradiska.

Typická pro velkomoravskou sídelní vrstvu v okolí knížecího paláce je její útržkovitost. Z původně souvislé vrstvy se zachovaly jen ty části, které proklesly do starších objektů. Příkladem je situace ve čtv. 28, kde se zachovala jen ta část jílovito-písčité podlahy, která proklesla do starší jámy. U některých objektů se bohužel nepodařilo s jistotou určit jejich souvislost, resp. časové zařazení vzhledem k hrobům. Na druhé straně nám z některých stratigraficky zajímavých objektů chybí srovnávací materiál. Je to případ obj. 610 ve čtv. 31/+1, do něhož se propadá zajímavý kostrový hrob č. 820. Obsahoval dva pozlacené plechové gombíky o průměru 1,2 cm, zdobené stylisovaným rostlinným ornamentem (nál.č. Z 1037/65, Z 1038/65), pár železných ostruh s páskovými přeškrvcenými rameny s krátkým kuželovitým bodcem. Podobné ostruhy se vyskytují často na řadových pohřebištích na západě, kde jsou datovány asi o 200 let dříve než je jejich výskyt obecně datován v našem prostředí. U nás jsou však současné s keramikou obtáčenou na kruhu, která má ostře profilované, tzv. prožlábnuté okraje. Několik střepů této keramiky bylo i ve výplni hrobu. Problematický je horizont "současný" s pohřebištěm, tedy sídelní objekty, v nichž se vyskytuje keramika stejná či podobná té, kterou máme z hrobů. To je případ objektu 620 ve čtv. 33. Zemnice obdélníkového tvaru o rozměrech 500 x 250 cm má na delších stranách vždy po trojici kúlů zasahujících asi 50 cm pod dno objektu, tedy asi 300 cm pod úroveň současného povrchu. Má nepravidelné strmé stěny a zaoblené rohy. V jihovýchodním rohu se narazilo na zvláštní útvar přepáleného kamení, které by mohlo pocházet z rozvaleného kamenného obložení krbu. Na dně byly také zvířecí kosti, dokonce i v antomickém uložení. Objekt obsahoval materiál velkomoravského rázu, keramiku s profilovanými okraji, promísenou slídou, dvojkónický přeslen (nál.č. 1695/65). Hrob 809 je zčásti zahlouben do zásypu objektu, neobsahuje však takové milodary, které bychom mohli přesněji datovat. Podobný objekt dosud v Mikulčicích nebyl nalezen. Objekt č. 605 (polozemnice s dnem asi 170 cm pod povrchem, zbytky ohniště na dně) rovněž obsahuje materiál z velkomoravského období, jak ukazují nálezy z jeho 2. vrstvy (nál. č. Z 1726/65) a 3. vrstvy (Z 1727/65), jedná se však spíše o prokleslé sídelní vrstvy z okolí, které ukazují, že v té době byla v bezprostřední blízkosti pohřebiště poměrně silná kulturní vrstva.

Zajímavá stratigrafie, bohužel bez průkazného datovacího materiálu byla zjištěna ve čtv. 35. Hrobový zásyp hr.č. 857 se vyrýsoval pod jílovou úpravou, která byla zřejmě jakýmsi izolátorem pro kamennou dlažbu, položenou na ní. Tato dlažba je chronologicky určena vyspělou keramikou velkomoravského období. Hrob obsahoval ostruhu s pětiúhelníkovitými zachytnými ploténkami (nál.č. 1473/65), zdobenou kostěnou střenku nože, železný zavírací nůž (břitva) lichoběžníkovitého tvaru a železnou dýku (nál.č. 1583/65). V jílovité úpravě v témže čtverci byla zachycena část hrobu s hlíněnou nádobkou (hrob 847, nál.č. 1309/65) velmi prostého rázu. Příklad hrobu 857 tedy ukazuje, že jílovité úpravy podlah s vyspělou velkomoravskou keramikou jsou mladší než některé hroby. Také nad hroby 834 a 855

byly nalezeny orbou rozrušené úpravy plochých kamenů zároveň s ohništi. Zde je tedy tento horizont mladší.

Zvláštní kapitolou jsou zbytky staveb. Ukázalo se především, že zbytky malty ve čtverci 31/-3 jsou vlastně prokleslou částí podlahy, položenou na silné izoláčnické vrstvě ze žlutého jílu podobně jako úpravy z plochých kamenů zachycené na jiných místech. Zbytky druhé stavby s maltovou destrukcí proklesly do obj. 618. Co se zbytků malty týče, zaslouží si pozornost objekt 604, v jehož výhozu bylo množství malty i kamení. Silná maltovokamenitá destrukce se svážela také nad objektem 620. Tyto početné zbytky malty jsou spolu s blokem zříceného zdiva přímým a nesporným důkazem existence stavby na tomto místě. Vzhledem k rozsáhlému pohřebišti, které ji obklopuje, mohli bychom ji snad označit jako XI. kostel.

Pokusíme se nyní kostel, jehož základy se nezachovaly, datovat. Pro datování pohřebiště jsou nejdůležitější dva hroby (821 a 805), které naznačují krajní časové hranice doby pohřbívání. Za jeden z nejstarších se dá považovat hrob č. 821. Byl odkryt v hloubce asi 70 cm pod povrchem, orientován do směru JZ - SV. Dětská kostra ležela nznak natažena, paže podél těla. Za hlavou, asi 25 cm nad úrovní kostry byla nalezena nádoba (nál. č. Z 732/65, po pravé straně lebky v úrovni hrobu ležela jiná menší nádobka (Z 733/65) a při ní bronzové kování ve tvaru koňské hlavičky (Z 734/65). Asi 30 cm od nohou a 25 cm nad úrovní hrobu byla další nádobka (Z 735/66). Po pravé straně chodidel poněkud nakloněno stálo železné vědérko. K hrobu nepochybně patří i velká bronzová rolnička na povrchu zdobená soustředěnými kroužky. Celý komplex můžeme datovat hlavně na základě bronzového kování, jehož výzdoba i celkový ráz nám nedovolí klást pohřeb do doby po roce 800.

Hrob dospělého bojovníka č. 805 byl narušen pozdějším zásahem, který se výrazně projevoval v hrobovém zásypu. Mužská kostra orientovaná SV-JZ ležela na zádech v hloubce asi 60 - 75 cm pod povrchem. U levého ramene nalezen dvousečný železný meč položený na ostří, podél něj od příčky dolů válečný nůž, nad pravým ramenem zbytky železných předmětů, na nohou ostruhy s přezkami, železný nůž, křesadlo, rozbitá nádobka. Je zajímavé, že tento hrob narušil i dětský hrob s jednoduchou bronzovou náušničkou, orientovaný stejně jako hrob č. 821. Na základě meče typu X můžeme hrob datovat do doby asi kolem roku 900, což by nám vyznačovalo spolu s datováním hrobu 821 trvání pohřebiště.

V celku lze říci, že popisované pohřebiště se 48 hroby má značně odlišný charakter než pohřebiště u jiných kostelů. Liší se jak strukturou hrobových celků, tak také hrobovými konstrukcemi. V hrobech u XI. kostela bylo celkem nalezeno, jak je vidět z příložené tabulky, 22 různých nádob. Také zde máme nejméně 7 hrobů se složitou komorovou konstrukcí. Oba tyto znaky spolu s některými milodary ukazují spíše na jistou konservativnost ve zvycích.

II.

Jižně od apsidy trojlodní basiliky bylo otevřeno několik čtverců s cílem zjistit původ maltových destrukcí v těchto místech a také provést řez předpokládaným opevněním, táhnoucím se středem knížecího hradu. Ukázalo se, že destrukce kamenné stavby v těchto místech je značně rozsáhlá. Brzy se narazilo na cisternu čtvercového půdorysu, jejíž hloubka však pro vysokou hladinu spodní vody nemohla být zjištěna. Cisterna je postavena uprostřed destrukce zděné stavby, jejíž poloha i celkové uspořádání nám naznačuje, že by se mohlo jednat o baptisterium, druhou stavbu svého druhu v Mikulčicích. Kolem baptisteria bylo také odkryto několik hrobů, celkem však s nepříliš významnými milodary. Také v tomto úseku se našly dva nálezy z doby římské. Ve čtverci 5/+9 to byl malý bronz (Crispus +327)/i.č.594-335/65/ a spona (594-767/65). Velmi zajímavé jsou též nálezy v okolí čtv., kde byly objeveny destrukce dalších zděných staveb. Výzkum nebyl v tomto roce ukončen a pokračoval v následující sezoně.

III.

Výzkum opevněného sídliště na západním podhradí pokračoval v roce 1965 a to tak, že byl na podzim dokončen výzkum velkého sídelního objektu č. 571. Více nebylo možno pro dlouhotrvající vysoký stav spodní vody učinit a zbytek odkryté plochy v tomto úseku byl prozkoumán a zahrnut počátkem roku 1966. Výzkumem byl dále zpřesněn půdorys objektu č. 571. Objekt má několik pískových úprav, které jsou sledovatelné jak v pískové podlaze, tak také v odpadových hromádách, prokládaných vrstvičkami písku. Východní část objektu, zabíhající do nepropané plochy je pokryta pásy dočervena vypáleného jílu - mladší fáze objektu. Rozsáhlejší starší fáze končí až v pásu H a jsou v ní částečně patrné dřevěné brány základové konstrukce dřevěné nadzemní stavby. Tato fáze se nazývá 571 a. Ukázalo se však, že v pásu H a hlavně F nastupuje jiný objekt č. 623, narušený silně pozdějšími zásahy.

Materiál, nalezený v odpadových hromádách potvrdil předběžné datování z minulé sezony, neboť zde byly nalezeny opět lité bronzové okrasy podunajského typu spolu s keramikou hrubých tvarů a jednoduchých profilací. Výzkum nebyl ukončen a pokračoval v následující sezoně.

IV.

Na tomto úseku probíhaly práce jen krátce na sklonku výzkumné sezony. Podnětem k nim byly systematické sondáže prováděné v roce 1962 v areálu všech západních podhradí, při nichž se narazilo v tomto místě na zbytky kamenného zdiva. Při výzkumu se zjistily zbytky kamenné zdi z drobného lomového kamene, značně vyluhovaného vodou, takže nezbylo ani mnoho stop po maltě. Kamenný pilíř (rozměry asi 120x100cm, výška asi 70cm) stojí osamocen a dosud se nepodařilo najít žádné spojení s předpokládanou církevní stavbou.

Grabung des Burgwalles in Mikulčice im Jahre 1965. Die von Univ. Prof. Dr. J. Poulík geleitete Komplexgrabung des Burgwalles in Mikulčice war in der vergangenen Saison ziemlich durch langanhaltenden Überschwemmungen erschwert, die daran hinderten, die geplante Abdeckung des einstigen Flussbettes der March durchzuführen. Es war nötig, die Grabung in höhere Lagen zu übertragen, die frei von Grundwasser waren, Zuerst begann man mit der Abdeckung südlich der 4. Kirche, wo bereits auf der Oberfläche Mörtelüberreste sichtbar waren (Abschnitt I). Einige Quadranten wurden in südlicher Richtung von der Apsis der dreischiffigen Basilika (II.) abgedeckt. Erst im August konnte man mit der Grabung der befestigten Siedlung der Fürstenburg (III.) beginnen und so die Abdeckung des grossen Objektes Nr. 571 mit den Anhäufungen von Tierknochen beenden. Östlich der 8. Kirche sind Überreste eines bereits früher erfassten Steinbaues (IV.) untersucht worden.

I.

Südlich der 4. Kirche wurde in der Zeit von Mai bis November 1965 insgesamt 24 Quadranten im Ausmasse von 5 x 5 m durchforscht. Es sind dies die Quadranten 26, 27, 28, 30 bis 32/+1, 30 bis 33/-1 bis -3. Die Nordgrenze der Abdeckung berührte so direkt die abgedeckte Fläche bei der 4. Kirche aus dem Jahre 1959. Der Quadrantenstreifen 26 bis 35 ist bereits im Jahre 1957 geöffnet worden, damals wurde jedoch die Grabung nicht beendet. Schon zu Beginn der Ausgrabungssaison entdeckte man das Grab eines Kriegers mit Schwert, darauf folgten weitere reiche Kriegergräber. Auf Grund der verhältnismässig hohen Gräberkonzentration erwog man hier von der event. Existenz eines Kirchenbaues. Nach Entdeckung der Mörtelschollen im Quadranten 31/-3 und zugleich mit den anwachsenden Funden an Mörtelstücken in der Siedlungsschicht schien dieses Problem fast gelöst zu sein. Leider verursachten die ungünstigen Verhältnisse in diesem Teil der Akropolis, wo die Siedlungsschicht durch das Ackern und die natürliche erosive Tätigkeit nur 30-40 cm mächtig ist, dass weder die Grundmauern noch ihre Negative erfasst werden konnten. Überreste des eingestürzten Gemäuers sowie das reiche Gräberfeld sind jedoch ein genügender Beweis von der Existenz der 11. Kirche. Schwerlich könnten wir nämlich voraussetzen, dass der Block des eingestürzten Gemäuers, der Dank dem Umstand erhalten blieb, dass er in ein älteres Objekt einsank, von einem Bau stammt, dessen Verwendung eine andere als eine kirchliche wäre.

Bevor ich eine vorläufige Datierung des Gräberfeldes vornehme, müssen noch die Funde aus der Kulturschicht in der unmittelbaren Umgebung der vorausgesetzten 11. Kirche erwähnt werden.

Ausser einer mesolithischen Besiedlung haben wir hier zahlreiche Spuren von Siedlungsobjekten der kannelierten Kultur. Eine einteilige bronzene Bogenfibul mit rechteckigem Fuss wurde in einer grauen sandigen Schicht in Objekt 615 (Inv. Nr. 594-799/65) gefunden. Die Datierung ist sehr breit und kann bis in den Beginn des 5. Jh. reichen. Dieser Fund zeigt wiederum die vorlawischen Traditionen,

in der Entwicklung des Mikulčicer Burgwalles, die wir schon von früheren Funden belegt haben. Einer der ältesten Funde des slawischen Zeitabschnittes ist eine 3 cm lange Riemenzunge (Inv. Nr. 594 - 700/65) aus Bronzeblech, die im gelben Sandliegenden im Quadranten 31/-3 gefunden wurde. Ihre Form sowie Art der Verarbeitung gemeinsam mit zwei charakteristischen Öffnungen unter der plastischen Leiste ermöglichen einen Vergleich mit blechernen Gürtelgarnituren, die in der zweiten Hälfte des 6. und zu Beginn des 7. Jh. in Südeuropa beliebt waren. Auch der eiserne Hakensporen (Inv. Nr. 594-909/65), der im Sandliegenden des Quadranten 33/-3 gefunden wurde, belegt an diesen Stellen die Existenz einer vorgrossmährischen Siedlungsschicht. Als vorgrossmährisch können wir auch einige Siedlungsobjekte bezeichnen. Die Keramik, mit deren Hilfe wir Grube 618 datieren, hat eine charakteristische schwarze Farbe, eine einfache Profilierung des Halses und dichte mehrreihige Wellenlinien (Fundnr. Z 1540/65, Z 1646/65). Es ist dies die gleiche Grube, in die der Block des Gemäuers der vermutlichen Kirche einsank, und in die auch Grab 829 mit einem einfachen Napf sinkt (Inv.Nr. 594-832/65). Wir haben also an dieser Stelle die Phase der Skelettgräber stratigraphisch zwischen dem vorgrossmährischen und nachgrossmährischen Horizont bestimmt. Auch die untersten Schichten des ausgedehnten Objektes Nr.605 enthalten Keramik mit einfacher Profilierung (Fundnr. Z 1730/65). Am Boden wurden ausser anderem auch Überreste einer Feuerstelle gefunden; es ist also möglich, dass es sich in diesem Falle um eines von den wenigen Wohnobjekten (Zemljanka) handelt. Grube 619 A enthält die erwähnte altertümliche Keramik (Fundnr. Z 1734/65).

Der Objektkomplex 621 im Quadranten 30/-3 brachte sehr interessante Funde. In einer der Gruben - einer länglichen seichten Grube von gleichem Grundriss wie Grab 840/621 C/ fand man eine rituelle Bestattung eines Hundes, welcher auf der rechten Seite auf dem Boden der Grube lag. Einen ähnlichen Fall hatten wir in Mikulčice bereits bei der Grabung des Walles auf der sog. westlichen Vorburg, wo zwei Hundeskelette unter dem Steinwall gefunden wurden. Der andere Teil dieses Objektes (621 D) hatte am Boden Überreste einer Feuerstelle, bei der gemeinsam mit altertümlicher Keramik auch kleine tönernerne Figur, gleichen Charakters wie die Figuren aus dem bekannten Objekt 400, lag. Wir haben hier gleichzeitig auch die Datierung und die breitere Benützung dieser Figürchen im Raume des grossmährischen Burgwalles belegt.

Typisch für die grossmährische Siedlungsschicht in der Umgebung des Fürstenpalastes ist ihre fragmentarische Erhaltung. Aus der ursprünglichen zusammenhängenden Schicht blieben nur die Teile erhalten, die in ältere Objekte einsanken. Ein Beispiel dafür ist die Situation im Quadranten 28, wo nur der Teil des lehmig-sandigen Fussbodens erhalten blieb, der in eine ältere Grube einsank. Bei einigen Objekten gelang es leider nicht ihren Zusammenhang, resp. die zeitige Einreihung in Bezug zu den Gräbern mit Sicherheit zu bestimmen. Andererseits fehlt uns zu einigen stratigraphisch interessanten Objekten das Vergleichsmaterial. Dies ist der Fall bei Objekt 610 im Quadranten 31/+1, in das das interessante Skelettgrab Nr. 820 einsinkt. Es enthielt zwei vergoldete blecherne Rundknöpfe im Durchmesser von 1,2 cm, mit stilisiertem Pflanzenornament ver-

ziert (Fundnr. Z 1037/65, Z 1038/65), ein Paar Eisensporen mit bandförmigen zusammengedrückten Bügeln und kurzem kegelförmigem Stachel. Ähnliche Sporen kommen häufig auf Reihenfriedhöfen im Westen vor, wo sie ungefähr um 200 Jahre früher datiert werden, als ihr Vorkommen allgemein in unserem Raum datiert wird. Bei uns sind sie jedoch mit Keramik gleichzeitig, die auf der Drehscheibe verfertigt wurde, die scharf profilierte, mit einer Kehlung versehene Ränder hat. Einige Scherben dieser Keramik waren auch in der Grabausfüllung. Problematisch ist der mit dem Gräberfeld "gleichzeitige" Horizont, also die Siedlungsobjekte, in denen Keramik vorkommt, die gleich oder ähnlich jener ist, die wir aus Gräbern kennen. Dies ist der Fall bei Objekt 620 im Quadranten 33. Die Erdhütte von rechteckiger Form im Ausmasse von 500 x 250 cm hat auf den längeren Seiten stets zu je drei Pfosten, die ca. 50 cm unter den Boden des Objektes reichen, also ungefähr 300 cm unter das Niveau der heutigen Oberfläche. Sie hat unregelmässige steile Wände und abgerundete Ecken. In der südöstlichen Ecke stiess man auf ein eigentümliches Gebilde von druchbrannten Steinen, die von der eingestürzten Verkleidung des Kamines stammen könnten. Auf dem Boden waren auch mit profilierten Rändern, mit Glimmer durchmengt, einen doppelkonischen Spinnwirtel (Fundnr. 1695/65). Grab Nr. 809 ist teilweise in die Objektaufschüttung eingetieft, enthält jedoch keine Beigaben, die es genauer datieren könnten. Ein ähnliches Objekt wurde in Mikulčice bisher nicht gefunden. Objekt Nr. 605 (seichte eingetieftete Erdhütte mit dem Boden ungefähr 170 cm unter der Oberfläche, Überreste einer Feuerstelle am Boden) enthält ebenfalls Material aus dem grossmährischen Zeitabschnitt, wie dies Funde aus seiner 2. Schicht (Fundnr. Z 1726/65) und aus der 3. Schicht (Z 1727/65), zeigen; es handelt sich jedoch eher um eingesunkene Siedlungsschichten aus der Umgebung, die zeigen, dass zu dieser Zeit in unmittelbarer Nähe des Gräberfeldes eine verhältnismässig starke Kulturschicht war.

Eine interessante Stratigraphie, leider ohne datierendes Begleitmaterial wurde im Quadranten 35 festgestellt. Die Grabaufschüttung aus Grab Nr. 857 hob sich unter einer lehmigen Herrichtung ab, die anscheinend irgendein Isolator für die daraufliegende Steinpflasterung war. Diese Pflasterung ist chronologisch durch die entwickelte Keramik aus dem grossmährischen Zeitabschnitt bestimmt. Das Grab enthielt einen Sporen mit fünfeckigen Anschnallplättchen (Fundnr. 1473/65), eine verzierte beinerne Griffschale eines Messers, ein eisernes trapezförmiges Klappmesser (Rasiermesser) und einen eisernen Dolch (Fundnr. 1583/65). In der lehmigen Herrichtung in demselben Quadranten ist der Teil eines Grabes mit einem sehr einfachen Tongefäss erfasst worden (Grab 847, Fundnr. 1309/65). Grab 857 zeigt also, dass die lehmigen Herrichtungen der Fussböden mit entwickelter grossmährischer Keramik jünger, als einige Gräber sind. Auch ober den Gräbern 834 und 855 wurden durch Ackerung gestörte Herrichtungen aus flachen Steinen gleichzeitig mit Feuerstellen gefunden. Hier ist also dieser Horizont jünger.

Ein besonderes Kapitel sind die Bauüberreste. Es zeigte sich vor allem, dass die Mörtelüberreste im Quadranten 31/-3 eigentlich ein Teil des eingesunkenen Fussbodens sind, der auf einer starken Isolierungsschicht aus gelbem Lehm liegt, ähnlich wie die Herrichtungen aus flachen Steinen, die an anderen Stellen erfasst

wurden. Die Überreste des zweiten Baues mit Mörteldestruktion sanken in Objekt 618. Was die Mörtelüberreste betrifft, verdient Objekt 604 Aufmerksamkeit, in dessen Ausfüllung eine Menge Mörtel und Steine waren. Die starke mörtelsteinige Destruktion neigte sich auch über Objekt 620. Diese zahlreichen Mörtelüberreste sind gemeinsam mit dem Block des eingesunkenen Gemäuers ein direkter und unstrittiger Beweis für die Existenz eines Baues an dieser Stelle. Mit Rücksicht auf das ausgedehnte Gräberfeld, das diesen umgibt, könnte man ihn vielleicht als XI. Kirche bezeichnen.

Wir wollen nun versuchen die Kirche, deren Grundmauern nicht erhalten blieben, zu datieren. Für die Datierung des Gräberfeldes sind zwei Gräber (821 u. 805) am wichtigsten, die die äussersten Zeitgrenzen der Beisetzungen andeuten. Als eines der ältesten könnte man Grab Nr. 821 betrachten. Es wurde in einer Tiefe von 70 cm unter der Oberfläche abgedeckt, und ist in SW-NO Richtung orientiert. Das Kinderskelett befand sich in Strecklage, die Arme längs des Körpers. Hinter dem Kopf, ca. 25 cm oberhalb des Skelettes wurde ein Gefäss gefunden (Fundnr. Z 732/65), an der rechten Schädelseite am Grabniveau lag ein anderes kleineres Gefäss (Z 733/65) und bei diesem ein Bronzebeschlag in Form eines Pferdekopfes (Z 734/65). Ungefähr 30 cm von den Füßen und 25 cm ober dem Grabniveau war ein weiteres Gefäss (Z 735/65). Bei der rechten Seite des Fußsohlen, etwas geneigt, stand ein eiserner Eimer. Zu dem Grab gehört zweifellos auch eine grosse bronzene Schelle, die auf der Oberfläche mit konzentrischen Kreisen verziert ist. Den gesamten Komplex können wir hauptsächlich auf Grund des Bronzebeschlages datieren, dessen Verzierung und Gesamtcharakter uns nicht erlauben, die Bestattung in die Zeit nach 800 zu legen.

Das Grab eines erwachsenen Kriegers (Nr. 805) ist durch einen späteren Eingriff gestört worden, der sich markant in der Grabaufschüttung äusserte. Das von NO-SW orientierte Männerskelett lag auf dem Rücken in einer Tiefe von ca. 60-70 cm unter der Oberfläche. Bei der linken Schulter fand man ein zweischneidiges Eisenschwert, das auf der Schneide lag, längs dieses, von der Parierstange in Richtung nach unten, ein Kriegsmesser, ober der rechten Schulter Überreste von eisernen Gegenständen, an den Füßen Sporen mit Schnallen, ein eisernes Messer, ein Feuerstahl und ein zerschlagenes Gefäss. Es ist interessant, dass dieses Grab auch ein Kindergrab mit einem einfachen bronzenen Ohrgehänge störte, das gleich wie Grab Nr. 821 orientiert war.

Auf Grund des Schwertes vom Typus X können wir das Grab ungefähr um das Jahr 900 datieren, was uns gemeinsam mit der Datierung von Grab 821 die Dauer des Gräberfeldes begrenzen könnte.

Man kann sagen, dass das beschriebene Gräberfeld mit 48 Gräbern - einen ziemlich unterschiedlichen Charakter von den Gräberfeldern bei den anderen Kirchen hat. Es unterscheidet sich sowohl in der Struktur der Grabkomplexe, als auch in der Grabkonstruktion. In den Gräbern bei der XI. Kirche fand man insgesamt, wie dies aus der beigelegten Tabelle ersichtlich ist, 22 verschiedene Gefässe. Auch hier haben wir mindestens 7 Gräber mit einer komplizierten Kammerkonstruk-

tion. Beide diese Merkmale gemeinsam mit einigen Beigaben zeigen eher auf einen gewissen Konservatismus in den Gepflogenheiten.

II.

Südlich der Apsis der dreischiffigen Basilika wurden einige Quadranten mit dem Ziel geöffnet, den Ursprung der Mörteldestruktionen an diesen Stellen festzustellen und auch einen Schnitt durch die vorausgesetzte Befestigung, die durch die Mitte der Fürstenburg verläuft, durchzuführen. Es zeigte sich, dass hier die Destruktion des Steinbaues ziemlich ausgedehnt ist. Bald stiess man auf eine Zisterne von viereckigem Grundriss, deren Tiefe, jedoch wegen des hochstehenden Grundwassers nicht festgestellt werden konnte. Die Zisterne ist inmitten der Destruktion des gemauerten Baues errichtet; seine Lage sowie seine gesamte Anordnung deuten an, dass es sich um ein Baptisterium handeln könnte, den zweiten Bau dieser Art in Mikulčice. Um das Baptisterium sind auch einige Gräber abgedeckt worden, jedoch mit nicht allzu bedeutenden Beigaben. Auch in diesem Abschnitt barg man zwei Funde aus der römischen Kaiserzeit. Im Quadranten 5/+9 war dies eine kleine Bronze (Crispus +327) - Inv.Nr. 594-335/65 und eine Fibel (594-767/65). Sehr interessant sind auch die Funde in der Umgebung des Quadranten, wo Destruktionen von weiteren gemauerten Bauten entdeckt wurden. Die Grabung wurde in diesem Jahre nicht beendet und wird in der folgenden Saison fortgesetzt werden.

III.

Die Grabung der befestigten Besiedlung auf der westlichen Vorburg wurde im Jahre 1965 derart fortgesetzt, dass im Herbst die Grabung des grossen Siedlungsobjektes Nr. 571 beendet war. Mehr konnte wegen des langanhaltenden hohen Grundwasserstandes nicht getan werden und der Rest der abgedeckten Fläche in diesem Abschnitt wurde zu Beginn 1966 untersucht und zugeschüttet. Durch die Grabung wurde auch der Grundriss des Objektes Nr. 571 präzisiert. Das Objekt hat einige sandige Herrichtungen, die man sowohl in dem sandigen Fussboden, als auch in den Abfallhaufen, die mit Sandschichten durchlegt sind, verfolgen kann. Der östliche Teil des Objektes, der in die undurchforschte Fläche verläuft, ist mit Streifen rot gebrannten Lehmee bedeckt - jüngere Phase des Objektes. Die ausgedehntere ältere Phase endet erst im Streifen H und in dieser sind teilweise die Holzpfosten der Grundkonstruktion des oberirdischen Holzbaues sichtbar. Diese Phase des Objektes ist als 571 a bezeichnet. Es zeigte sich jedoch, dass im Streifen H und hauptsächlich F ein anderes Objekt Nr. 623 folgt, das stark durch spätere Eingriffe gestört ist.

Das in den Abfallhaufen gefundene Material bestätigte die vorläufige Datierung aus der vergangenen Saison, denn hier fand man wiederum gegossene bronzene Ziergegenstände des donauländischen Typus, gemeinsam mit Keramik von groben Formen und einfacher Profilierung. Die Grabung ist nicht beendet worden und setzte in der darauffolgenden Saison fort.

IV.

In diesem Abschnitt verliefen die Arbeiten nur kurz am Ende der Grabungssaison. Anlass zu diesen waren systematische Sondagen, die im Jahre 1962 im Areal der gesamten westlichen Vorburgen durchgeführt wurden, wobei man an dieser Stelle auf Überreste eines steinernen Gemäuers stieß. Bei der Grabung wurden Überreste einer Steinmauer aus kleinen Bruchsteinen, die ziemlich durch das Wasser ausgelaugt waren, festgestellt, sodass nicht viel Mörtel vorhanden war. Der Pfeiler im Ausmasse von ca. 120 x 100 cm, Höhe ca. 70 cm steht allein und bisher gelang es nicht, irgendeine Verbindung mit dem vorausgesetzten kirchlichen Bau zu finden.

Rentgenografický výzkum velkomoravských mečů

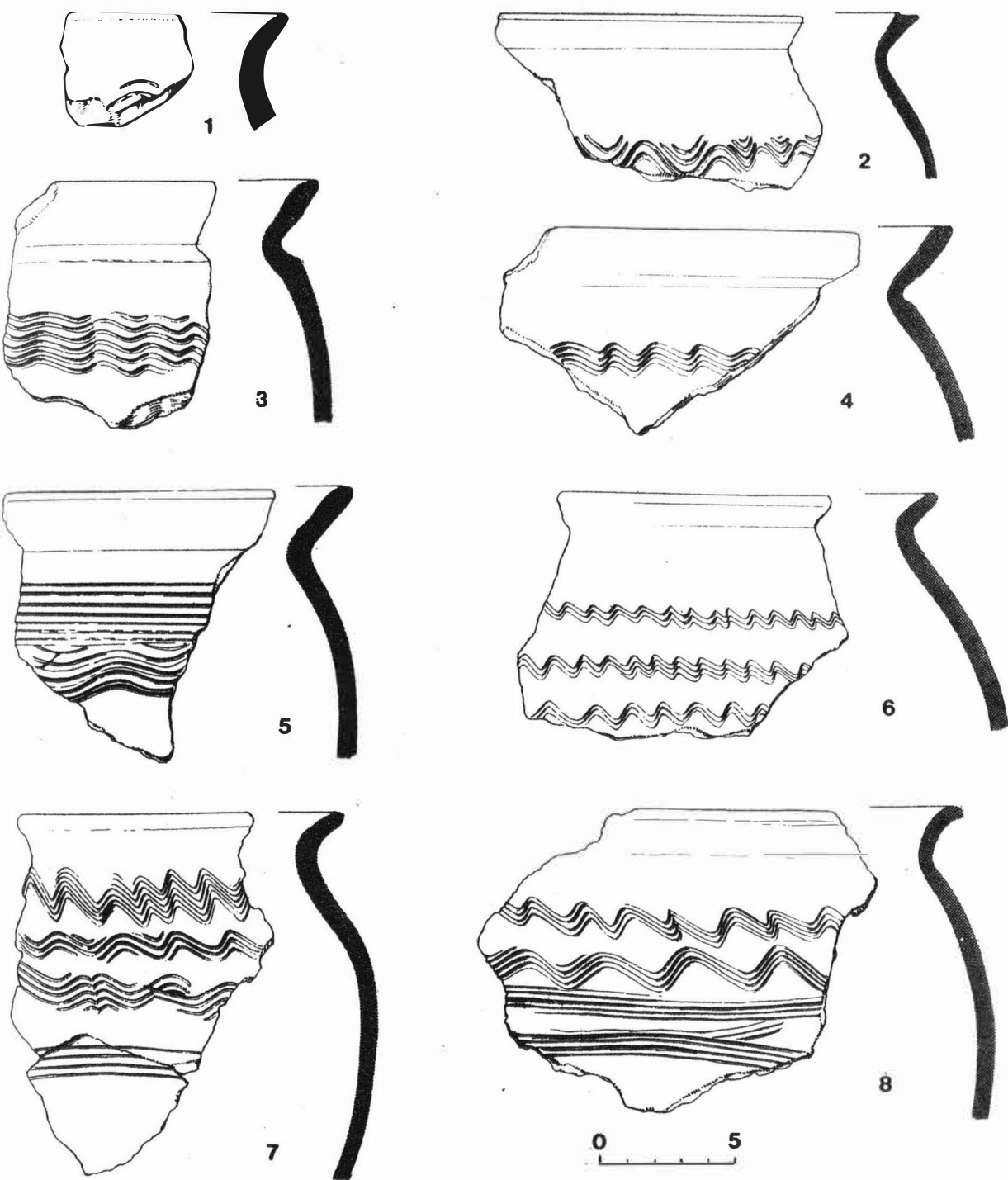
Ladislav P á g o

Tab. 42

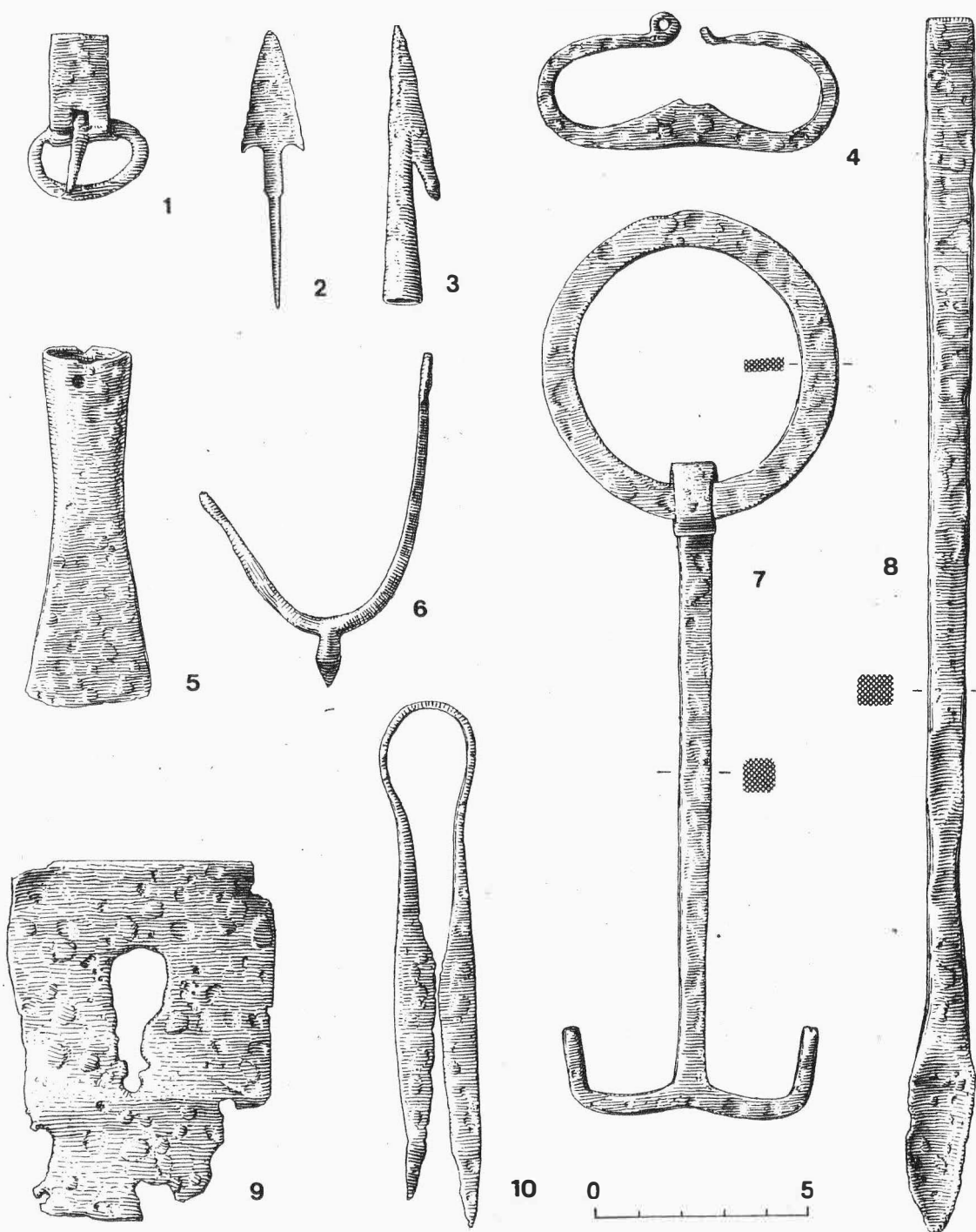
Komplexní archeologický výzkum se dnes již neobejde bez některých přírodovědeckých metod, mezi něž patří nesporně i rentgenografický výzkum. Rentgenovými paprsky možno zkoumat jednak makroskopickou nehomogenitu materiálu, jednak také uspořádání atomů v krystalové mřížce kovů, minerálů apod. Z těchto výsledků lze pak usuzovat na řadu vlastností zkoumané látky.

Pro archeologický materiál postačí však většinou jen rentgenová fotografie, kterou se dá zjistit především stupeň zachovalosti (koroze) předmětu, různé konstrukční detaily, technologické postupy, výzdoba ze stejného nebo různých kovů, atd. Pro opravy a rekonstrukce má pak rentgenový snímek zvláště velký význam. - Tímto způsobem možno rovněž zjišťovat i obsah beztvarych kusů hmoty, které často přicházejí z archeologických výzkumů do našich laboratoří. Jejich bližší poznání pak značně usnadňuje práci konzervátora, neboť někdy je jediným vodítkem k zjištění původního vzhledu předmětu.

Koncem roku 1965 byly dodatečně provedeny rentgenové snímky všech dostupných železných mečů z velkomoravského období a byly zjištěny některé zajímavé konstrukční detaily, technologie výroby, ozdobné taušované hlavice a na jednom meči z hrobky velmože od trojlodní basiliky z Mikulčic, okres Hodonín, byla rentgenem objevena v čepeli meče asi 12,5 cm pod příčkou taušovaná značka v podobě kroužku o průměru 16 mm, do něhož je vepsán křížek (tab. 42:1).

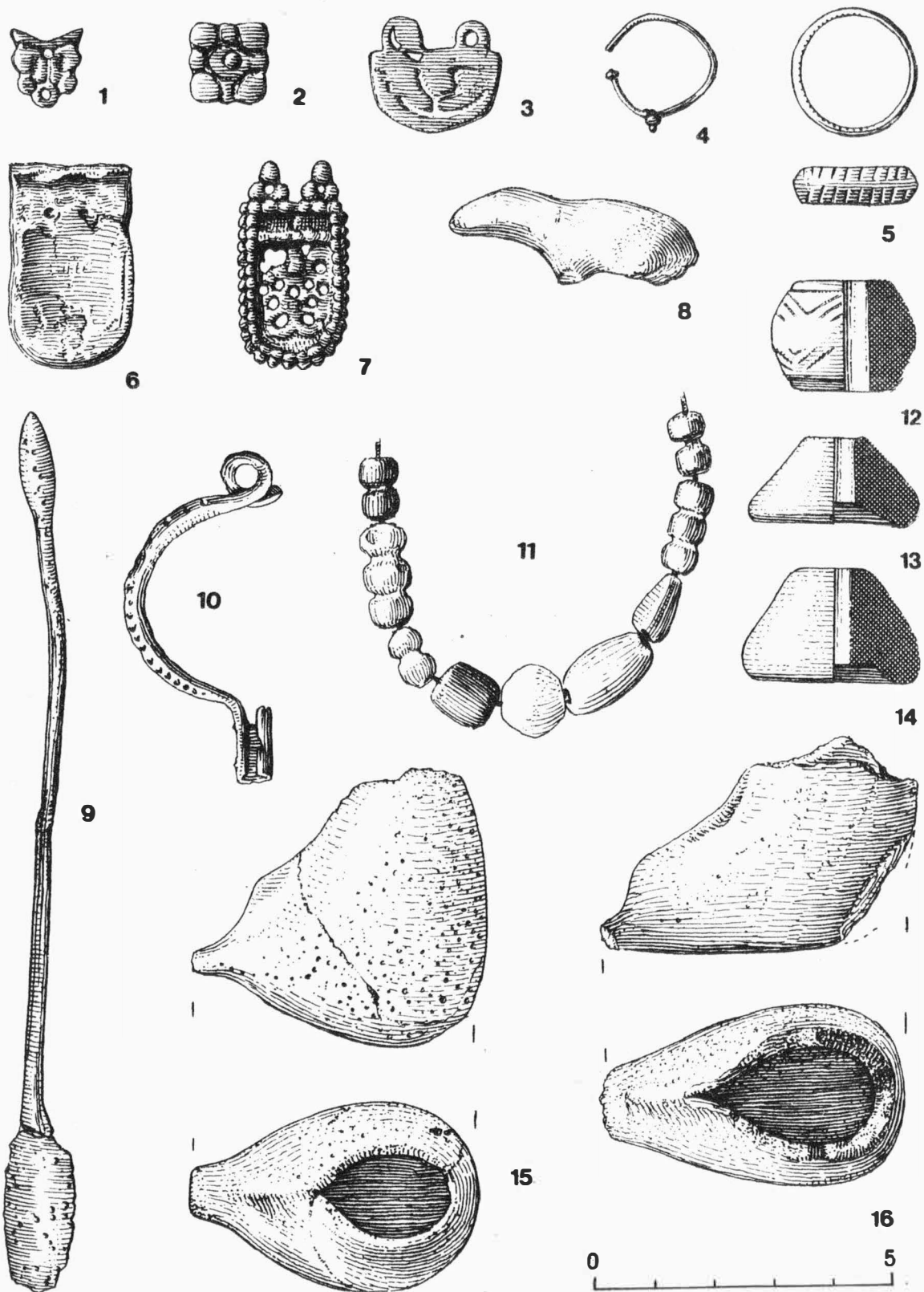

Tab. 13 Mikulčice (o.Hodonín): sídlištní keramika. - Siedlungskeramik. Nález.č. (Fundnr.): 1 = Z 1730/65; 2 = Z 1559/65; 3 = Z 1558/65; 4 = Z 1558/65; 5 = Z 1558/65; 6 = Z 1540/65; 7 = Z 1646/65; 8 = Z 1734/65.

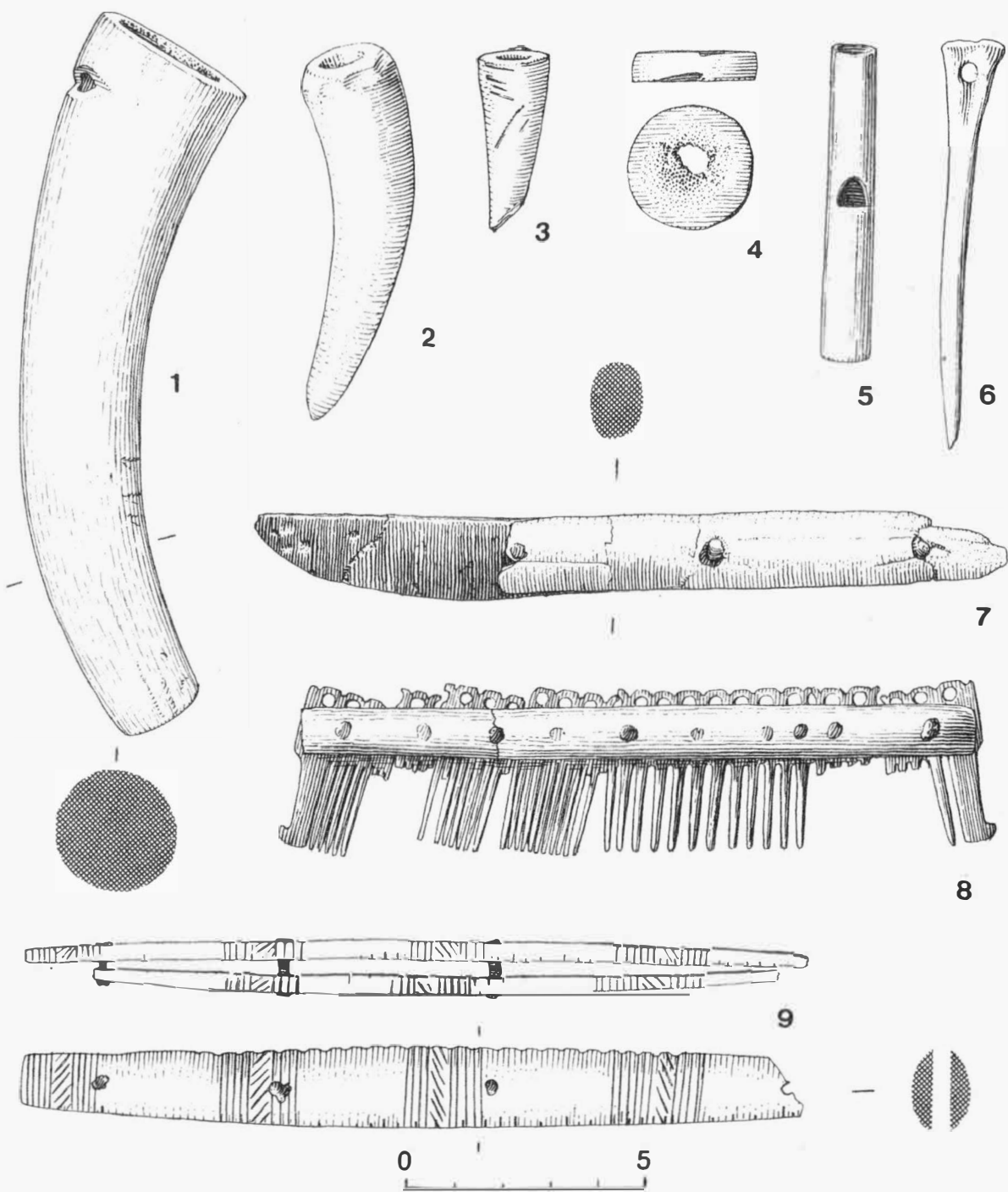
Tab. 14 Mikulčice (o.Hodonín): železné předměty ze sídliště. - Eiserne Gegenstände aus der Siedlung. Inv. č. (Inv.Nr.): 1 = 594-427/65; 2 = 594-343/65; 3 = 594-371/65; 4 = 594-394/65; 5 = 594-370/65; 6 = 594-379/65; 7 = 594-581/65; 8 = 594-355/65; 9 = 594-678/65; 9 = 594-678/65; 10 = 594-476/65.

Tab. 15 Mikulčice (o.Hodonín): různé nálezy ze sídliště. - Verschiedene Funde aus der Siedlung. Inv.č.- Inv.Nr. (13,14 = nález.č.(Fundnr.): 1 = 594-776/65; 2 = 594-783/65; 3 = 594-783/65; 4 = 594-747/65; 5 = 594-321/65; 6 = 594-770/65; 7 = 594-787/65; 8 = 594-329/65; 9 = 594-785/65; 10 = 594-779/65; 11 = 594-310/65-318/65; 12 = 594-78 /65; 13 = Z 1680/65; 14 = Z 1667/65; 15 = 594-295/65; 16 = 594-296/65.

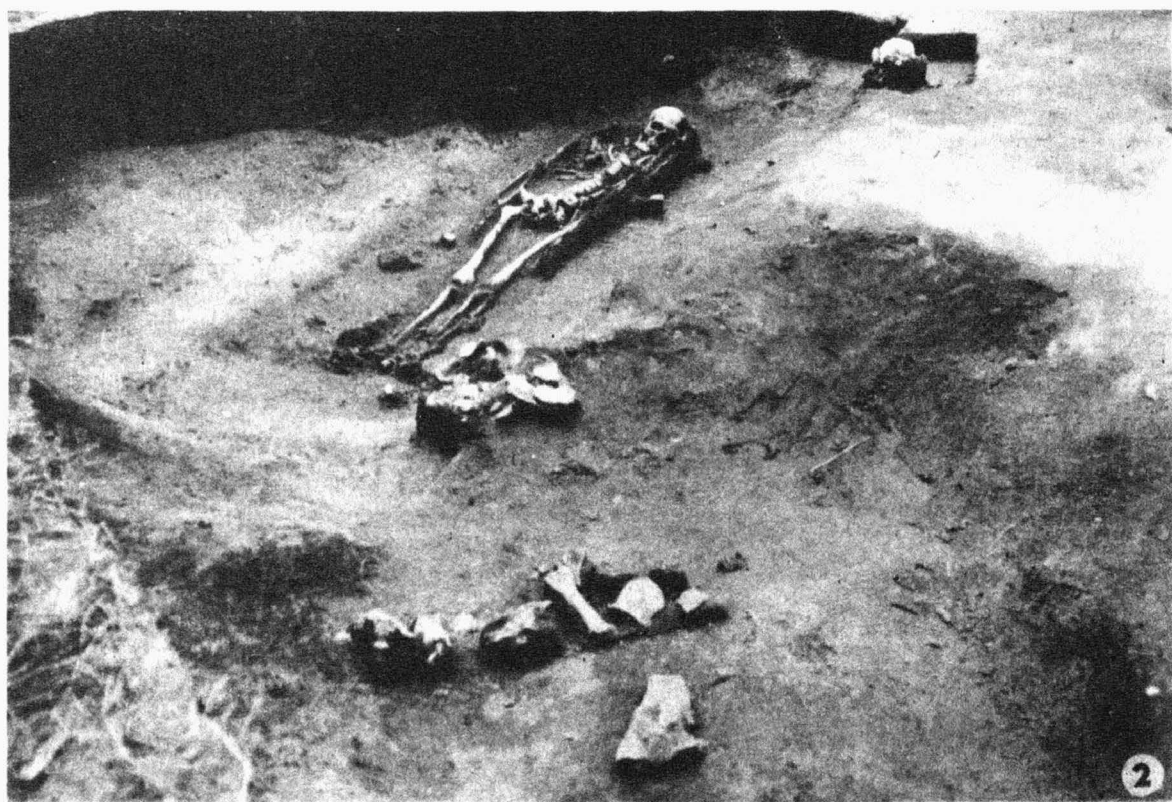
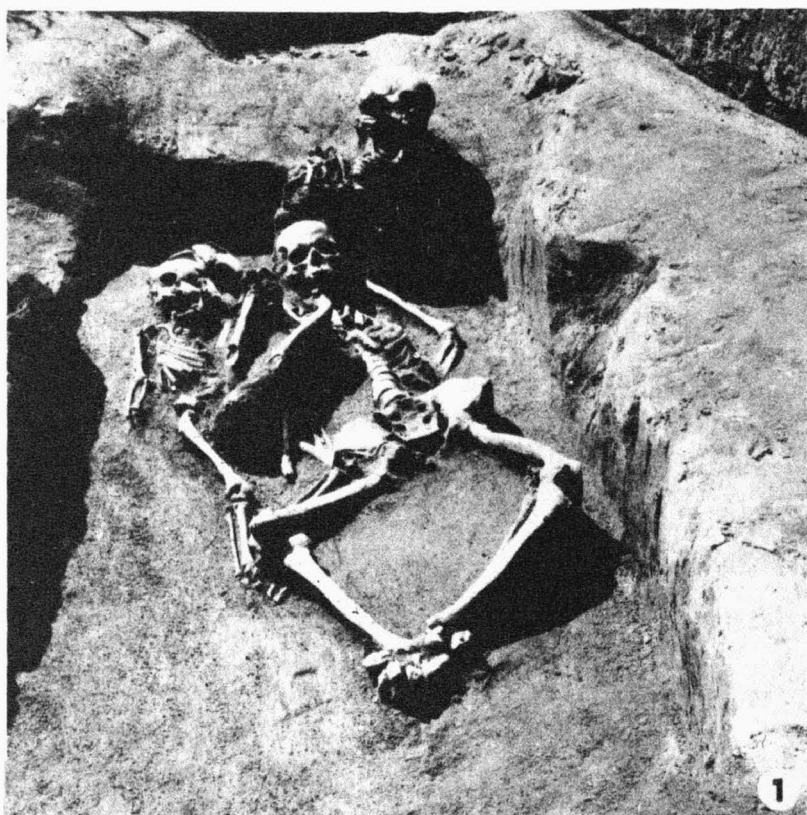

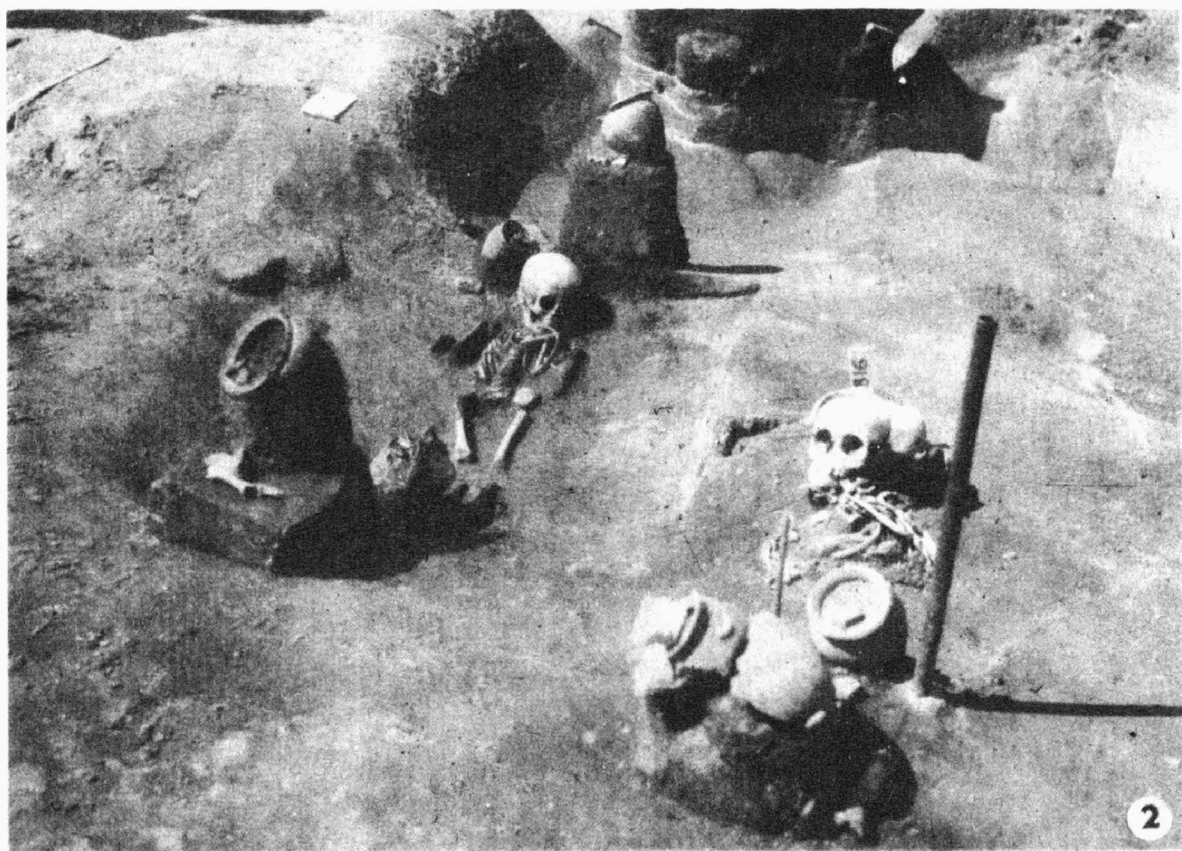
Tab. 16 Mikulčice (o.Hodonín): kostěné předměty ze sídliště.- Knochengegenstände aus der Siedlung. Inv. č. (Inv.Nr.): 1 = 594-201/65; 2 = 594-58/65; 3 = 594-30/65; 4 = 594-74/65; 5 = 594-206/65; 6 = 594-167/65; 7 = 594-556/65; 8 = 594-765/65; 9 = 594-105/65.

Tab. 38 Mikulčice (o.Hodonín). 1 - Ohniště velkomoravského horizontu, prokleslé do staršího objektu ve čtverci 26; 2 - Výzkum sídelní vrstvy na akropoli. - 1 - Feuerstelle des grossmährischen Horizontes, die in ein älteres Objekt im Quadranten 26 einsank; 2 Grabung der Siedlungsschicht auf der Akropolis.

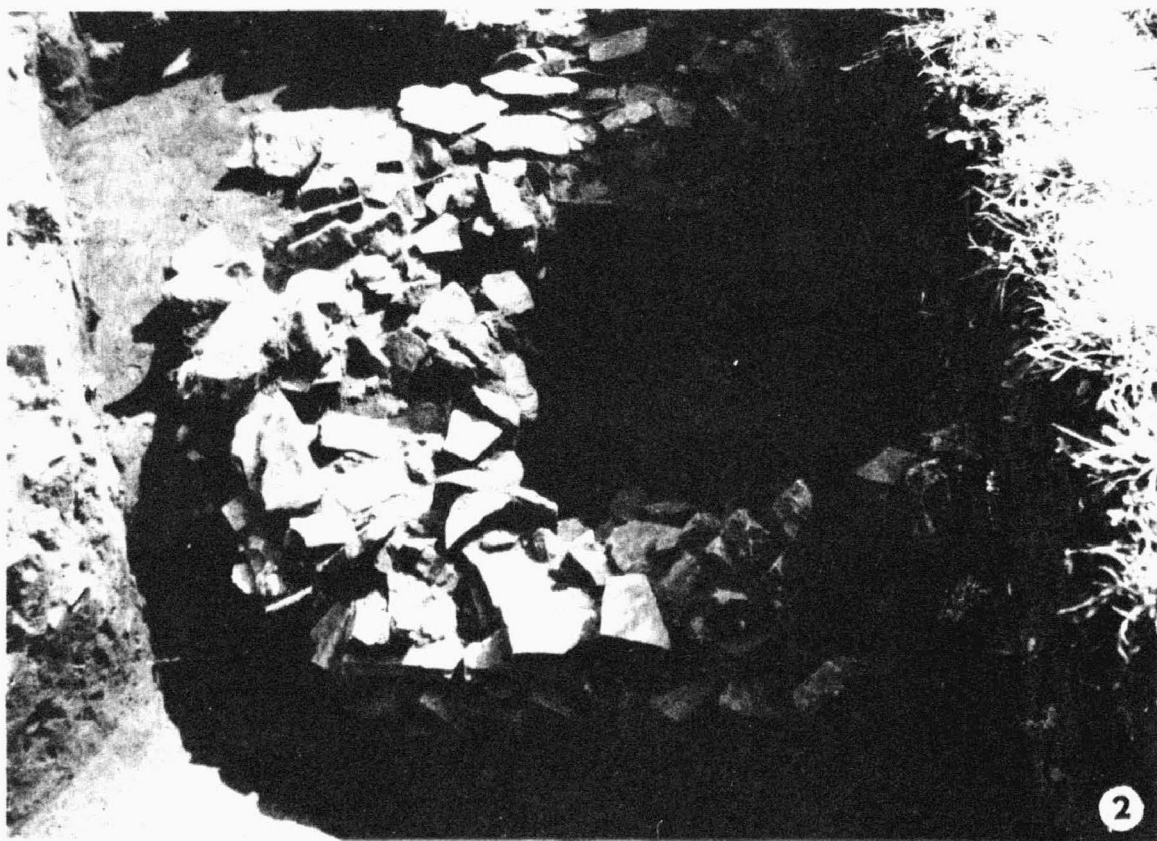
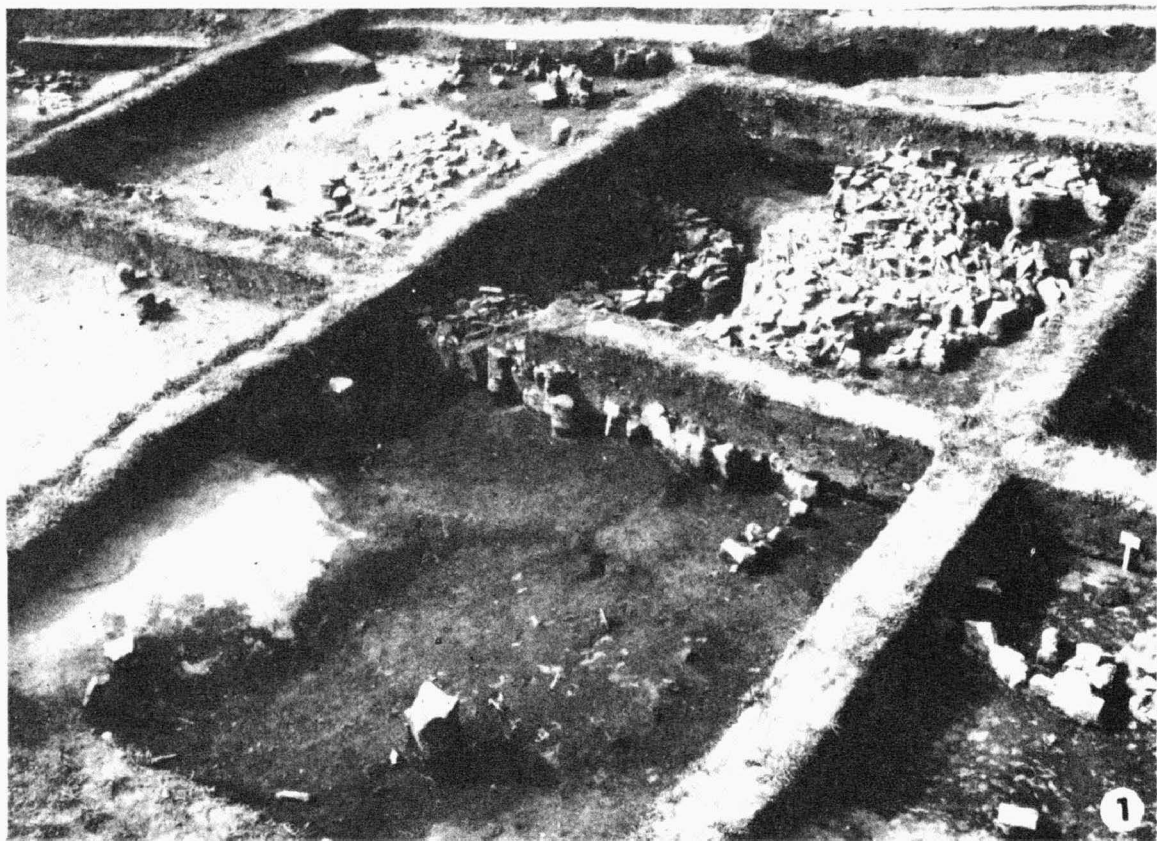

Tab. 39 Mikulčice (o.Hodonín). 1 - Trojhrob č.813,814,815; 2 - Hrob bojovníka s mečem č.805. - 1 - Grab mit drei Bestattungen Nr. 813, 814, 815;- 2 - Kriegergrab mit Schwert Nr. 805.

Tab. 40 Mikulčice (o.Hodonín). 1 - Hrob č.850 s bronzovým náhrdelníkem;
2 - Dětské hroby č. 843 a 816. - 1 - Grab Nr. 850 mit bronze-
ner Halskette; 2 - Kindergräber Nr. 843 und 816.

Tab. 41 Mikulčice (o.Hodonín). 1 - Výzkum baptisteria u trojlodní basiliky; 2 - Kamenná cisterna v baptisteriu. - 1 - Grabung des Baptisteriums bei der dreischiffigen Basilika; 2 - Steinzisterne im Baptisterium.

P ř e h l e d   v ý z k u m ů   1965

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Sádky osvobození 17/19.

Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulík, DrSc

Redaktoři: Dr. A. Medunová, Dr. J. Ondráček, Dr. I. Peškař,
Dr. J. Říhový.

Překlady: Dr. R. Tichý a E. Tichá

Kresby: J. Jaša

Na titulní stránce: Bronzová ozdoba z hromadného nálezů z Loštic

Vydáno jako rukopis - 400 kusů - neprodejné.